Öğrenme çıktısı: Anadolu'da ilk yerleşimleri kuran toplumların sosyal hayatlarına yönelik bakış açısı geliştirebilme

Geçmişi Nasıl Öğreniriz?

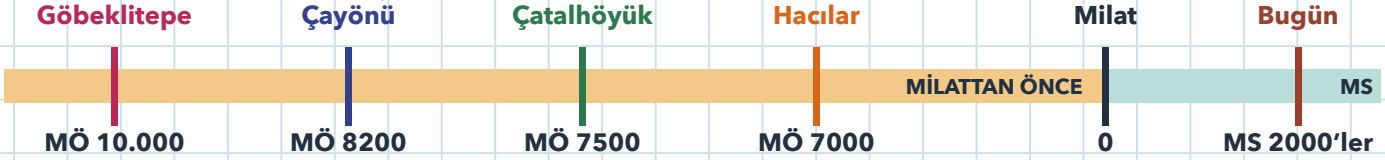
MİLAT **Hz. İsa'nın doğduğu kabul edilen gündür. Miladi takvim bunu başlangıç alır.**

Birçok medeniyet, ay veya güneş yılına göre takvim yapmıştır.
MÖ (milattan önce): Milattan önceki yıllar. Sayı büyüdükçe bugünden uzaklaşırız.
MS (milattan sonra): Milattan sonraki yıllar. Sayı büyüdükçe bugüne yaklaşırız.

DİKKAT!

MÖ 8200, MÖ 7000'den **daha eskidir**. Milattan önce büyük sayı daha eski zamanı gösterir.

İlk inanç merkezi ve yerleşimler tarih şeridinde

Şerit, yılların sırasını gösterir; uzaklıklar gerçek ölçekte değildir. Sağa gittikçe bugüne yaklaşırız.

Hesap yapalım: Göbeklitepe yaklaşık MÖ 10.000'de yapılmıştır. 2000'li yıllarda olduğumuz için bugünden yaklaşık **12.000 yıl önce** kullanıldığını söyleriz: 10.000 + 2.000 = 12.000.

Avcılık ve toplayıcılık, göçebe yaşam → **MÖ 10.000 yıllarında tarım ve yerleşik yaşam** → **Birkaç kulübeden köye, kimi yerlerde kasabaya** → **Plan, yeni odalar, sosyal ve dinî yapılar**

Bir höyükte kazı

ARKEOLOJİ
Bilimsel kazılarla kalıntıları zarar vermeden çıkarıp inceleyerek geçmişi araştıran bilim dalıdır. Bu alanda uzmanlaşan kişiye **arkeolog** denir.

HÖYÜK
Yıkılan yerleşmelerin kalıntılarının üst üste birikmesiyle oluşan, çoğu kez içinde yapı kalıntıları gömülü yapay tepedir.

BUNU UNUTMA

Höyüklerdeki kazılardan yerleşim **katmanlarının sayısını**, ne kadar sürdüğünü ve **ne zaman kurulduğunu** öğreniriz.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Arkeoloji sayesinde yazının olmadığı dönemleri bile öğreniriz. Kaçak kazı ve yapılaşma bu bilgileri yok eder. Mardin'deki Hayırlı Höyüğü, bir vatandaşın CİMER'e başvurusuyla **1. derece arkeolojik sit alanı** ilan edildi; artık burada yalnız bilimsel çalışma yapılabilir, yapılaşma olamaz. **Duyarlı vatandaş, mirası korur.**

Öğrenme çıktısı: Anadolu'da ilk yerleşimleri kuran toplumların sosyal hayatlarına yönelik bakış açısı geliştirebilme

Mağaradan Köye

Avcı ve toplayıcılar

Avcı ve toplayıcı yaşam

- Üretim yoktu. İnsanlar avlanır, hazır bitki ve meyveleri toplardı.
- Yiyecek ve su bulmak için sürekli göç ederlerdi.
- Barınmak ve korunmak için mağaralara yerleşirlerdi.
- Çakmak taşını yontarak balta, kesici, delici ve kazıyıcı yaparlardı.

Anadolu'daki bazı mağaralar

- **Şarklı Keper (Gaziantep):** Çakmak taşından aletler bulunmuş, MÖ 600.000 yıllarında kullanıldığı düşünülmektedir.
- **Karain (Antalya):** Türkiye'nin en büyük doğal mağaralarındandır. Avcı ve toplayıcı insanların izleriyle bugün Anadolu'da yaşamayan gergedan, fil gibi hayvanların kalıntıları bulunmuştur.
- **Yarımburgaz (İstanbul) ve Beldibi (Antalya)** de bu dönemde kullanılmıştır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Yerleşik yaşam **her şeyi değiştirdi**: Tarım ve hayvancılık başladı, köyler kuruldu, nüfus arttı, ürün fazlası ticareti, iş bölümü de meslekleri doğurdu.

İlk inanç merkezi, mağara ve yerleşimler

Neden buralar? → Su kaynaklarına yakınlık → Verimli toprak → Güvenlik → Yapı malzemesi ve av hayvanı

Bugün de yerleşeceğimiz yeri seçerken benzer özelliklere bakarız.

Öğrenme çıktısı: Anadolu'da ilk yerleşimleri kuran toplumların sosyal hayatlarına yönelik bakış açısı geliştirebilme

Göbeklitepe

T biçimli dikili taşlar

Kimlik kartı

Yeri: Şanlıurfa'nın 20 km kuzeydoğusu, Örencik köyü yakını
Boyutu: Yaklaşık 300 m çap, 15 m yükseklik
Yaşı: Yaklaşık 12 bin yıl
Yapanlar: Avcı ve toplayıcı yaşayan insanlar
UNESCO: 2018'de Dünya Mirası Listesi'ne girdi

Dikili taşlar

4-6 m yüksekliğinde, 10-14 ton ağırlığındadır. 500 m uzaktaki taş ocağından tek parça taşınmıştır. Üzerlerinde aslan, boğa, tilki, turna, yılan ve insan tasvirleri vardır.

Burada yaşanmadı

50-200 km uzakta yaşayan insanlar yılın belli döneminde ibadet için gelir, sonra yerleşim yerlerine dönerdi. Yani burası bir yerleşim yeri değil, ibadet alanıydı.

Gizemli sonu

Anıtsal yapılar MÖ 8000 dolaylarında bilinmeyen bir nedenle terk edildi. İnsanlar alanı taş, alet parçası ve kemik içeren toprakla bilinçli biçimde doldurup kapattı.

Göbeklitepe bize ne öğretiyor?

- **İnanç:** Din ve inanç, yerleşik hayattan önce de vardı.
- **Beceri:** Taşı yontma, taşıma ve dikme becerileri gelişmişti.
- **İş birliği:** Dev taşları taşımak için pek çok insan birlikte çalışmalıydı.
- **Sanat:** Hayvan ve insan figürleri, kabartma sanatını gösterir.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Göbeklitepe tarihin bilinen akışını **değiştirdi**: İnsanların önce yerleşip sonra tapınak yaptığı düşünülüyordu, oysa avcı ve toplayıcılar anıtsal yapılar **yapabiliyordu**.

DİKKAT!

Göbeklitepe bir **inanç merkezidir**; Çayönü, Çatalhöyük ve Hacılar ise **yerleşim yeridir**. Bu ayrımı iyi öğren.

Medeniyet nedir?

Bir toplumun uzun zamanda geliştirdiği yaşam biçimi, kültür ve teknolojinin tümüdür. İnsanlar bir arada yaşayıp çalışarak sanat, bilim, hukuk ve din gibi alanlarda ilerler; şehirler kurar, eserler bırakır.

Kazılar sürüyor Kazı çalışmaları devam ediyor. Son çalışmalarda ev olabilecek yapılar ve günlük yaşam izleri bulundu, alanın nasıl dolduğu da yeniden araştırılıyor. Bilim, yeni buluntularla kendini günceller.

Öğrenme çıktısı: Anadolu'da ilk yerleşimleri kuran toplumların sosyal hayatlarına yönelik bakış açısı geliştirebilme

İlk Köylerde Barınma ve Beslenme

	Çayönü	Çatalhöyük	Hacılar
Evler	Önce yuvarlak planlı kulübeler; sonra ızgara planlı, kanallı, taş döşemeli, hücre planlı, geniş odalı yapılar; hücre planlı evrede kerpiç duvarlar	Kerpiçten, dikdörtgene yakın, birbirine bitişik evler; aralarında sokak yok	Küçük, dörtgen kerpiç odalar; sonra taş temel üstünde büyük, bitişik evler
Giriş	Hücre planlı evrede dıştan taş merdivenle ikinci kata çıkılır	Çatıdaki delikten tahta merdivenle inilir	Önce damdan girildiği düşünülür; sonra kapı ve pencere eklenir
İç düzen	Hücre planlı evrede altta kiler ve depo, üstte yaşam alanı; düz çatı	Ocak, uyumak için yerden yüksek platform, depo odası, resimli duvarlar	Oval ocaklar ve tahıl depoları
Beslenme	Yabani buğday, mercimek, çayır bezelyesi, baklagil, menengiç	Buğday, arpa, mercimek; sığır evcilleştirilir, koyun ve keçi, balıkçılık	Buğday, arpa; köpek evcilleştirilir, sığır, koyun, keçi
Dikkat çeken	Geyik boynuzundan orak sapı, bitki lifinden örgü	Duvar resimleri, kabartmalar; 8600 yıllık ekmek	Çok sayıda çanak çömlek; MÖ 3000'de savunma duvarı

Çatalhöyük'te bir ev (temsilî)

Çatalhöyük evine girelim

- Evlere çatıdaki delikten merdivenle girilir; delik pencere ve baca işi de görür.
- Merkez odada ocak, uyumak için platform vardır.
- Yan odalar depo olarak kullanılır.
- Beyaz sıvalı duvarlarda av sahneleri ve geometrik desenler bulunur.
- Platformların altına ölüler gömülürdü.

Dünyanın ilk haritası mı?

Çatalhöyük'te bir evin duvarındaki resim, dünyanın ilk haritası kabul edilir. Resimde yan yana evlerin arkasında patlayan bir dağ görülür. Bunun Hasan Dağı olduğu düşünülmektedir. Bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndedir. Bazı araştırmacılar bu yorumu tartışmaktadır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Çatalhöyük'te evlere çatıdan girilmesi **güvenlik** ihtiyacını gösterir. Duvar resimleri ve süslemeler ise bu insanların **sanata önem verdiğini** anlatır.

Notlarım

Öğrenme çıktısı: Anadolu'da ilk yerleşimleri kuran toplumların sosyal hayatlarına yönelik bakış açısı geliştirebilme

Üretim, Meslekler ve Ticaret

Ne ile, neyden yaptılar?

İş ve araç	Malzemesi
Toprağı işleyip tohum ekmeye yarayan araçlar	Ağaç ve taş
Hasat için oraklar	Hayvan boynuzu ve obsidiyen
Tahılı un yapan öğütücüler	Taş
Yemek pişirmek için ocak ve fırınlar	Alçı, kerpiç ve taş
Sulu yemekler için çanak çömlekler	Taş ve kil
Evcil hayvanlar için barınaklar	Ağaç, taş ve kil

Boynuz saplı orakla hasat

8600 yıllık ekmek!

Çatalhöyük'teki kazıda bir fırının yanında buğday, arpa, bezelye tohumları ve avuç içi büyüklüğünde bir buluntu çıktı. İncelemeler bunun yaklaşık 8600 yıllık, fırına girmemiş ama mayalanmış bir ekmek olduğunu gösterdi. Fırının üzerindeki ince kil tabakası onu günümüze kadar korudu.

Tarım dışında neler yaptılar?

Temel geçim kaynağı **tarım ve hayvancılıktı**. Bunun yanında **zanaatkârlık** (çömlekçilik, maden işleme, süs eşyası yapımı, takıcılık) gelişti.

Çayönü

Bakırı ısıtıp döverek levha yaptılar; bız, iğne, boncuk ürettiler. Obsidiyen ve deniz kabuğu kalıntıları da bulundu.

Çatalhöyük

Hasan Dağı'ndan obsidiyen, yataklardan tuz çıkarıp kullandılar ve sattılar. Ok ve mızrak ucu, ayna yaptılar.

Hacılar

Çömlekçi atölyelerinde kâse, çömlek, vazo, testi yaptılar. Taş, kemik ve az sayıda bakır eşya da ürettiler.

Tarım ve hayvancılıkla üretim başlar → **Ürün fazlası ortaya çıkar** → **İş bölümü ve zanaatkârlık doğar** → **Değiş tokuşa dayalı ticaret gelişir**

OBSİDİYEN Doğal bir camdır. Uzak bölgeler arasında alınıp satılan ilk mal olarak bilinir. Örneğin İç Anadolu'dan Doğu Akdeniz'e, Güneydoğu Toroslardan Mezopotamya'ya taşınmıştır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Ürün fazlası **toplumu değiştirir**: Herkes tarım yapmak zorunda kalmaz, meslekler ve ticaret doğar, toplumlar birbiriyle tanışır.

Dün ve bugün: **Benzer:** Bugün de suya ve verimli toprağa yakın yerlere yerleşir; barınır, tahıl yer, ticaret yaparız. **Farklı:** Bugün tuğla ve betondan evlerde yaşıyor, parayla alışveriş yapıyor, makinelerle üretiyoruz.

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Göbeklitepe, Çatalhöyük'ten daha yenidir.
☐ 2. Höyük, yerleşim kalıntılarının birikmesiyle oluşan yapay bir tepedir.
☐ 3. Çatalhöyük'te evlerin arasında sokak yoktur.
☐ 4. Arkeoloji, geçmişi bilimsel kazılarla araştıran bilim dalıdır.
☐ 5. Uzun mesafeli ticarete konu olan ilk mal bakırdır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Milat	☐	Boynuz saplı hasat aracı
B) Obsidiyen	☐	Antalya'daki büyük mağara
C) Kerpiç	☐	Doğal cam
D) Orak	☐	Hz. İsa'nın doğduğu kabul edilen gün
E) Karain	☐	Evlerin yapımında kullanılan malzeme

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **Hacılar** **tarım** **arkeolog** **Çayönü**

1. İlk köylerin temel geçim kaynağı ..... ve hayvancılıktır.
2. Kazı konusunda uzmanlaşan kişiye ..... denir.
3. Bakırdan bız, iğne ve boncuk yapılan yerleşim ..... 'dür.
4. MÖ 3000'lerde etrafı savunma duvarıyla çevrilen yerleşim ..... 'dır.

D. Düşünelim, yorumlayalım

1. Çatalhöyük'te evler bitişiktir, sokak yoktur. İnsanlar çatılarda yürür, evlerine çatıdaki delikten merdivenle girer. Duvarlarda av sahneleri ve desenler bulunur.

a) Bu özellikler Çatalhöyük'te yaşayanların hangi ihtiyaçlarını ve ilgilerini gösterir?
b) Çatalhöyük evlerini bugünkü evlerle karşılaştırınız. Bir benzerlik, bir farklılık yazınız.

2. Bir köyde üretim artınca herkes tarlada çalışmak zorunda kalmamış; kimi çömlek yapmış, kimi maden işlemiş, fazla ürün uzak köylerdeki obsidiyenle değiştirilmiştir.

a) Metne göre iş bölümü ve ticaret nasıl ortaya çıkmıştır?
b) Bu gelişmeler toplum hayatını nasıl değiştirmiş olabilir? Yorumlayınız.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!